

INGLIZ TILIDAGI QISQARTIRMALAR VA ULARNING QO'LLANILISHI.*Bultakova Sabina Ganisher qizi.**Samarqand davlat chet tillari instituti**Ingliz tili fakulteti maktabgacha va boshlang'ich ta'limda xorijiy til ingliz tili yo'nalishi 2-bosqich talabasi.**Ilmiy raxbar: Zubaydova Nilufar Negmatullayevna.**Ilmiy raxbar: Nigora Azzamova Rajabboyevna.***Annotatsiya.**

Ingliz tilidagi qisqartirmalar og'zaki va yozma nutqni soddalashtirish va tezlashtirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu maqolada qisqartirmalarning turlari, qo'llanilishi, va ularning nutqda qanday ahamiyatga ega ekanligi tahlil qilinadi. Shuningdek, qisqartirmalar bo'yicha amalga oshirilgan ilmiy tadqiqotlar o'rganiladi.

Kalit so'zlar: qisqartirmalar, ingliz tili, og'zaki nutq, yozma nutq, qisqartirish.

Kirish

Ingliz tilida qisqartirmalar keng tarqalgan va ular so'zlar yoki iboralarni soddalashtirishga yordam beradi. Ko'pincha ikkita so'z birlashtirilib, apostrof yordamida yangi shakl yaratiladi. Qisqartirmalar nafaqat norasmiy nutq uchun, balki yozma va ilmiy matnlarda ham ma'lum o'ringa ega. Tadqiqotlarga ko'ra, qisqartirmalar ingliz tilida ona tili sifatida so'zlashuvchilar va uni ikkinchi til sifatida o'rganuvchilar uchun alohida ahamiyatga ega.

Asosiy Qism.

1. Qisqartirmalarning turlari. Qisqartirmalar ikki asosiy turga bo'linadi: grammatik qisqartirmalar va leksik qisqartirmalar. Grammatik qisqartirmalar, odatda, yordamchi fe'llarni birlashtirish orqali paydo bo'ladi, masalan, "I am" dan "I'm" kabi [1]. Quyda grammatik qisqartirmalarga misollar berildi.

1. I'm – "I am" (menman).
2. You're – "You are" (siz/mensiz)
3. He'll – "He will" (u qiladi)
4. It's – "It is" yoki "It has" (bu... yoki buni olgan)
5. They've – "They have" (ular olgan)

Leksik qisqartirmalar esa ko'pincha keng tarqalgan so'z birikmalarini qisqa shaklga keltirish orqali yaratiladi, leksik qisqartirmalar odatda uzoq so'z yoki iboralarni qisqa shaklga keltirish orqali yaratiladi va odatda kundalik suhbatlarda va yozma matnlarda uchraydi.

1. ASAP – "As Soon As Possible" (imkon qadar tezroq).
2. DIY – "Do It Yourself" (o'zing qil).
3. RSVP – "Répondez S'il Vous Plaît" (iltimos, javob bering) – tadbirlarga taklifnoma berilganida qo'llaniladi.
4. FYI – "For Your Information" (ma'lumot uchun).

5. BRB – "Be Right Back" (hoziroq qaytaman) masalan, ASAP – As Soon As Possible.

2. Qisqartirmalarning qo'llanilishi. Qisqartirmalar asosan norasmiy suhbatlarda qo'llaniladi, chunki ular matnni qisqartirib, unga tezlik va tabiiylik beradi. Shu bilan birga, ular ilmiy matnlarda va rasmiy nutqlarda kamroq qo'llaniladi, lekin zamonaviy ingliz tilida qisqartirmalar keng tarqalgan. Tadqiqotlarda qisqartirmalarning suhbatdagi roli o'rganilgan bo'lib, ularning so'zlashuv tilini ancha soddalashtirishga yordam berishi aniqlangan [2]. Masalan, norasmiy suhbatlarda qisqartirmalar tez-tez uchraydi: "I'm" o'rniga "I am" ning to'liq shaklini aytish o'rniga qisqartirilgan shakl ishlatiladi, bu esa vaqtni tejaydi va nutqni yanada tabiiylashtiradi. "Don't" o'rniga "Do not" kabi to'liq shakl ishlatilishi muloqotni rasmiylashtiradi, lekin norasmiy suhbatlarda qisqartirma shakli afzal ko'riladi. Ilmiy matnlarda esa qisqartirmalar kamroq qo'llaniladi, lekin ba'zida o'quvchini charchatmaslik uchun "e.g." ("for example") yoki "etc." ("and so on") kabi qisqartirmalar ishlatiladi, bu esa matnni ixcham va o'qish uchun qulay qiladi (Jones, 2019).

3. Ingliz tilini o'rganuvchilar uchun qisqartirmalarning ahamiyati.

Ingliz tilini o'rganuvchilar uchun qisqartirmalar ko'pincha qiyinchilik tug'diradi, chunki ular odatdagi grammatik qoidalar asosida tuzilmaydi. Shu sababli, qisqartirmalarni o'rganish til o'rganuvchilar uchun muhim sanaladi. Tadqiqotlar qisqartirmalarning talaffuz va og'zaki tushunish qobiliyatini oshirishda qanday rol o'ynashini ko'rsatgan [3]. Ingliz tilini o'rganuvchilar uchun qisqartirmalarni o'rganish muhim ahamiyatga ega, chunki bu ularning og'zaki tushunish va talaffuz qobiliyatlarini rivojlantiradi. Masalan, qisqartirmalar ingliz tilida tez-tez uchrab turadigan "he is'" (he`s) ,"you're" (you are), "can't" (cannot) kabi shakllardan iborat bo'lib, ular matnni soddalashtiradi va tabiiylashtiradi.

Williams (2021) tomonidan olib borilgan tadqiqot natijalariga ko'ra, ingliz tilini ikkinchi til sifatida o'rganuvchilar qisqartirmalarni o'zlashtirishda qiyinchilikka duch kelishadi, bu esa ularning so'zlashuv tilini to'liq tushunishiga to'sqinlik qilishi mumkin. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, qisqartirmalarni o'rganish o'quvchilarga nafaqat talaffuzni yaxshilashda, balki tabiiy suhbatlarga moslashishda ham yordam beradi. Shu sababli, qisqartirmalarni o'rganish til o'rganuvchilar uchun muhim sanaladi, chunki bu ularning muloqotda ishtirok etish qobiliyatini sezilarli darajada yaxshilaydi.

4. Ilmiy va rasmiy matnlarda qisqartirmalar.

Ilmiy maqolalar va rasmiy yozuvlarda qisqartirmalar cheklangan miqdorda ishlatiladi, ammo ular o'quvchilar uchun matnni sodda va o'qish oson qilishga yordam beradi. Masalan, "et al." qisqartmasi ilmiy adabiyotlarda mualliflarni birlashtirish uchun keng qo'llaniladi^[4].

Xulosa:

Ingliz tilidagi qisqartirmalar nutqning ajralmas qismi bo'lib, ular matnlarni soddalashtirish, nutqni tabiiylashtirish va vaqtni tejashga xizmat qiladi. Ularning foydasi suhbat va yozma nutqda aniq ko'zga tashlanadi. Ilmiy matnlarda esa ular ehtiyotkorlik bilan qo'llaniladi, chunki ular o'quvchining to'g'ri tushunishini ta'minlash uchun muhimdir. Ingliz tilini o'rganuvchilar uchun qisqartirmalarni o'rganish talaffuz va tushunishni yaxshilash uchun muhim ahamiyatga ega ekanligi ilmiy tadqiqotlar orqali isbotlangan va ushbu maqolada ham ingliz tilidagi qisqartirmalarning qanday qo'llanishi va til o'rganishdagi ahamiyati yoritilib berildi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Brown, T. (2020). English Grammar and Contractions: Usage and Types. Oxford University Press.
2. Jones, L. (2019). The Role of Contractions in Spoken English. Cambridge Linguistics Journal, 15(3), 34-47.
3. Smith, A. (2022). Modern Trends in English Language Learning. Journal of English Education, 10(2), 22-30.
4. Taylor, H. (2018). Writing and Referencing in Academic Texts. Academic Publishing House.
5. Williams, J. (2021). Challenges of Learning English Contractions for ESL Students. TESOL Quarterly, 54(1), 98-115.